

Трумко О. М.,
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

Руснак О. Р.,
молодший науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ УЧНІВ УКРАЇНОЗНАВЧИХ СУБОТНИХ І НЕДІЛЬНИХ ШКІЛ ЗА КОРДОНОМ

Анотація. У статті розкрито деякі аспекти викладання української мови як іноземної в українознавчих суботніх і недільних школах за кордоном. З'ясовано, що через брак навчально-методичних матеріалів для викладання вчителі використовують підручники з української як рідної або з української як іноземної, що призначені для дорослої аудиторії. У зв'язку з цим у статті представлено зразок заняття з української мови як іноземної для учнів 4–6 класів українознавчих суботніх та недільних шкіл за кордоном. Заняття розраховане на дітей, які опановують українську мову як іноземну на рівнях А2–В1. При розробленні проекту заняття враховано специфіку організації навчального процесу в українознавчих суботніх та недільних школах за кордоном: відсутність чіткого поділу на класи відповідно до віку учнів і за рівнями володіння українською мовою як іноземною.

Проект заняття складається з таких навчальних етапів: актуалізація опорних знань і вмінь, засвоєння нових знань, формування вмінь і навичок, корекція та підсумки. Заняття передбачає розвиток навичок говоріння, читання і письма. Застосовано інтегративний підхід: залучено твори української сучасної дитячої літератури (це уривок з книги «Снотик Бо і повітряна куля» Ірини Лазуткіної) та малювання. У процесі заняття учні обговорюють питання дружби, розповідають про свої мрії, вивчають назви кольорів українською мовою. У процес викладання активно залучено мовні та рольові ігри. Для засвоєння нового матеріалу представлено ефективну систему вправ. Це тестові завдання, питання до тексту, підбір синонімів, з'ясування значення невідомих слів тощо. Лінгвоукраїнознавчий компонент заняття забезпечують загадки про тварин.

Ключові слова: українська мова як іноземна, структура заняття, види мовленнєвої діяльності, інтегративний підхід, українознавчі суботні та недільні школи за кордоном.

Постановка проблеми. За приблизними підрахунками, число осіб українського походження, які проживають за кордоном становить від 12 до 20 мільйонів [1, с. 10]. Це українська діаспора та емігранти. Вони об'єднуються у громади та утримують освітні заклади різних типів, зокрема українознавчі суботні та недільні школи [2, с. 339]. Основним завданням таких шкіл є збереження національної ідентичності українців за кордоном, що реалізується шляхом формування позитивного

сприйняття своєї нації, країни, громадян і передбачає знання мови, історії, культури, звичаїв та традицій, сповідання релігії [3, с. 101, 100]. Для цього українознавчим суботнім та недільним школам потрібні якісні навчально-методичні матеріали.

Провівши у 2017–2018 рр. опитування «Українознавчі школи за кордоном» [4], в якому взяли участь 39 директорів із 39 шкіл 24-х країн та 86 вчителів із 45 шкіл 30-и країн, Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» з'ясував, що основним навчально-методичним забезпеченням на заняттях в українознавчих суботніх та недільних школах за кордоном є підручники, за якими навчаються учні в загальноосвітніх школах України, та сайти, зокрема інтерактивний портал «Крок до України». Він містить матеріали для дітей від 2 до 8 років (рубрики «Чап-чалап», «Мої друзі», «Святкуймо разом» та ін.) [5]. Також учителі використовують підручники з української мови як іноземної «Крок» та «Яблуко», які призначені для дорослої аудиторії.

Відсутність розробок з української мови як іноземної для дітей шкільного віку зумовила той факт, що викладання здійснюють шляхом комбінування двох стратегій: мову викладають частково як рідну, а частково як іноземну або ж тільки як рідну чи іноземну.

Тому забезпечення українознавчих шкіл за кордоном підручниками або розробками занять з української мови як іноземної є особливо актуальним сьогодні.

Мета статті – запропонувати проект заняття з української мови як іноземної для учнів 4–6 класів українознавчих суботніх та недільних шкіл за кордоном, які опановують українську мову на рівнях А2–В1.

Виклад основного матеріалу. Відсутність чітко визначеної аудиторії, в якій можна проводити це заняття, вмотивована тим фактом, що в українознавчих суботніх і недільних школах в одному класі навчаються діти різного віку.

У зв'язку з цим основним критерієм для поділу дітей на класи чи групи стає рівень володіння українською мовою як іноземною.

Конспект заняття побудований на основі комунікативного підходу та ґрунтується на таких положеннях: а) метою навчання

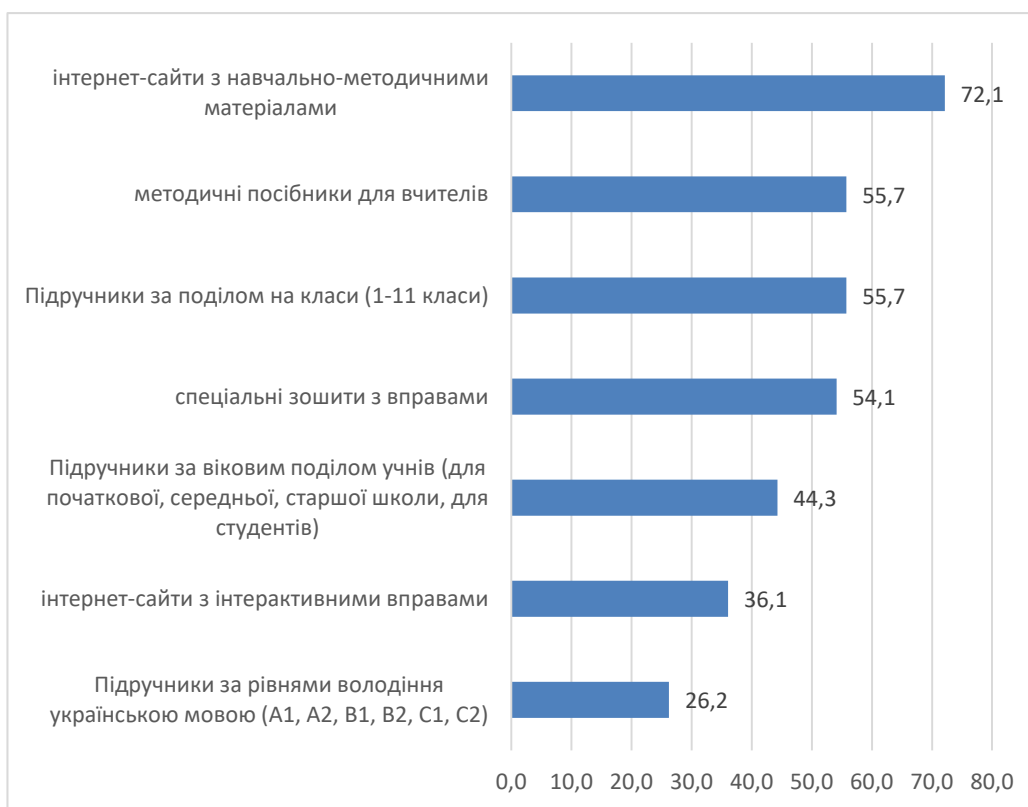

Рис. 1. Навчально-методичне забезпечення в українознавчих школах на заняттях з української мови за кордоном, %

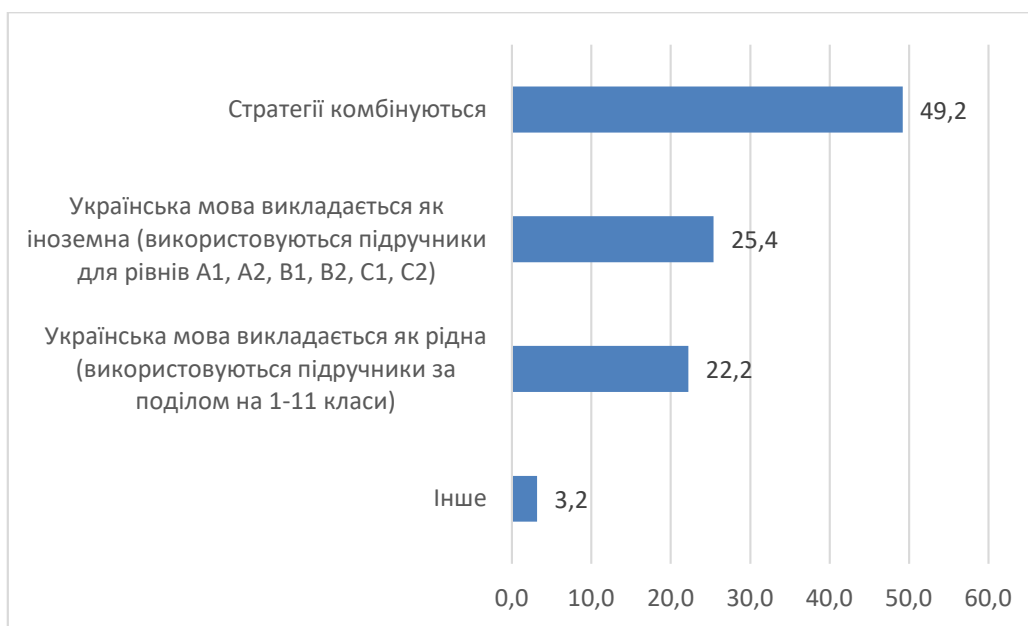

Рис. 2. Стратегії викладання української мови в українознавчих школах за кордоном, %

є формування комунікативної компетенції, що передбачає формування навичок використовувати іноземну мову як засіб спілкування у різноманітних сферах суспільного життя; б) лексична і граматична правильність мовлення є другорядними; в) навчання відбувається в ігровій, імітаційній формах в умовах реального спілкування у парах та групах; г) поєднано різні види мовленнєвої діяльності; ґ) рідну мову використовують зрідка,

за необхідності; д) у навчанні моделюють усі характерні ознаки природної комунікації людей: інформаційні прогалини, зворотний зв'язок, вибір і автентичність матеріалів [6, с. 53–54].

Як засвідчують результати опитування, у школах викладають різні предмети.

Ми враховуємо той факт, що в українознавчих школах за кордоном українська мова повинна бути не окремою навчальною

дисципліною. Через неї варто інтегрувати знання з інших предметів, наприклад літератури. Тому пропонуємо конспект заняття на матеріалі сучасної дитячої літератури. Це уривок з книги «Снотик Бо і повітряна куля» української дитячої письменниці Ірини Лазуткіної.

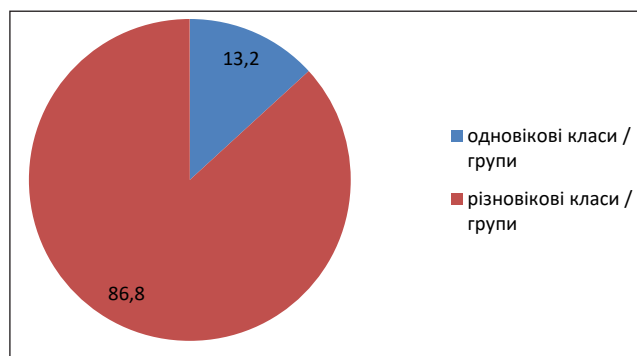

Рис. 3. Класи / групи за віком учнів, %

Актуалізація обраної теми заняття передбачає обговорення в аудиторії питання дружби. Вчителів варто з'ясувати, як діти розуміють зміст понять «дружба» та «друг».

Завдання 1. Обговоріть, хто такий справжній друг. Чи є у вас справжній друг? Чи ви є справжнім другом? З ким би ви не дружили за жодних обставин?

Для того, щоб підготувати дітей до читання тексту загадайте їм загадки. Таким чином, вони познайомляться з героями тексту та багатимуть довідатися, що з ними трапилося.

Завдання 2. Розгадайте загадки.

I. Хоч у нього шуба є,
Та як холод настає,
Він меду не їсть, не п'є
І не ходить, не гуляє,
В лігво спати він лягає _____.

II. Ця мала сліпа тваринка
Має чорну-чорну спинку.
Під землею риє хід
День і ніч носатий _____.

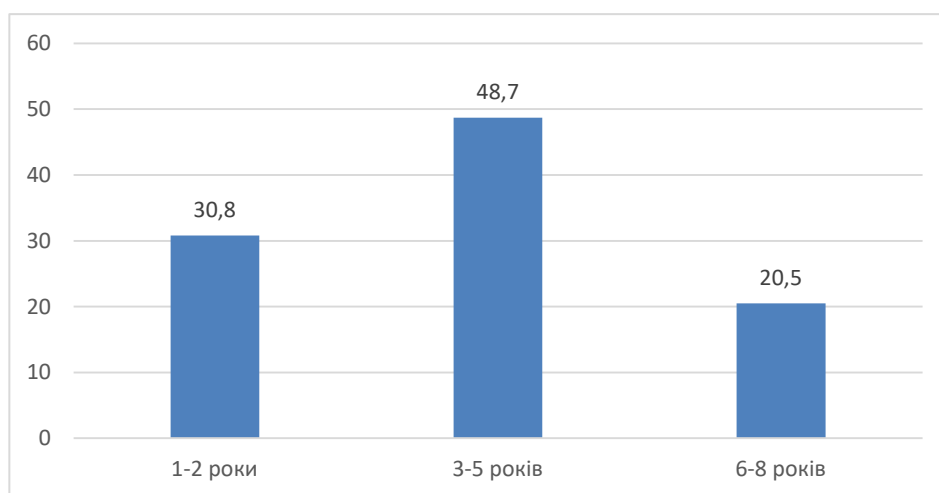

Рис. 4. Різниця у віці між учнями в одному класі, %

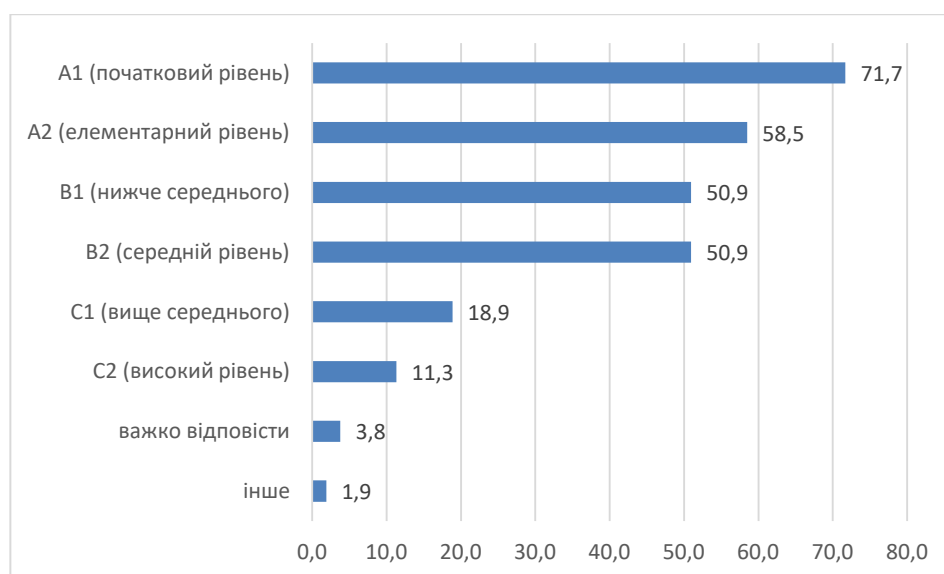

Рис. 5. Рівні володіння українською мовою як іноземною в українознавчих суботніх і недільних школах, %

III. Гребінь, крила, гарний хвіст,
Хто співає, як артист?
Сторожем не служить,
А всіх рано будить _____.
IV. Я в озері купаюсь,
Та сухою залишаюсь.
Родичка у мене дика,
Вона ростом невелика.
Вона каже, що я – «крячка»,
Але я – домашня _____.
V. Кучерява кожушина,
Закручені роги,
Любить йти він на таран
Пан _____.

Отже, правильно відгадавши загадки, діти дізнаються, що героями тексту є ведмідь, крیت, півень, качка та баран.

Для максимально ефективного прочитання тексту пропонуємо вправи з лексику.

Завдання 3. З'ясуйте, як називають:

- особу, яка навчає, викладає який-небудь навчальний предмет у школі – _____;
- того, хто допомагає кому-небудь у чомусь – _____;
- велику площу землі, що заросла деревами та кущами – _____;
- того, хто навчається в одному класі з ким-небудь – _____.

Завдання 4. Знайдіть слова, близькі за значеннями. З'єднайте їх у пари.

галявина	наплічник
рюкзак	поляна
заняття	товариш
різнокольоровий	урок
друг	полум'я
вогнь	різнобарвний
тепер	зараз

Наступний етап заняття – це читання тексту. Як зазначають лінгвісти, саме читання є найкращим шляхом для удосконалення мовних вмінь та основою для подальшого розвитку навичок письма [7, с. 213]. Процес читання повинен бути цілеспрямованим, відповідно і формуємо завдання.

Завдання 5. Прочитайте текст і з'ясуйте, яка тварина не згадана в загадках, є його головним героєм. Що ви знаєте про неї? Опишіть її.

Сьогодні на заняттях вчитель Ас розповів децю таке, від чого всі мої однокласники повідкривали роти, а я нареши дізнався, як виглядає мрія.

– Скоро у нашому лісі станеться подія, яка ще жодного разу не відбувалася відтоді, як баран, качка і півень вперше полетіли на повітряній кулі.

- Баран?
- Качка?

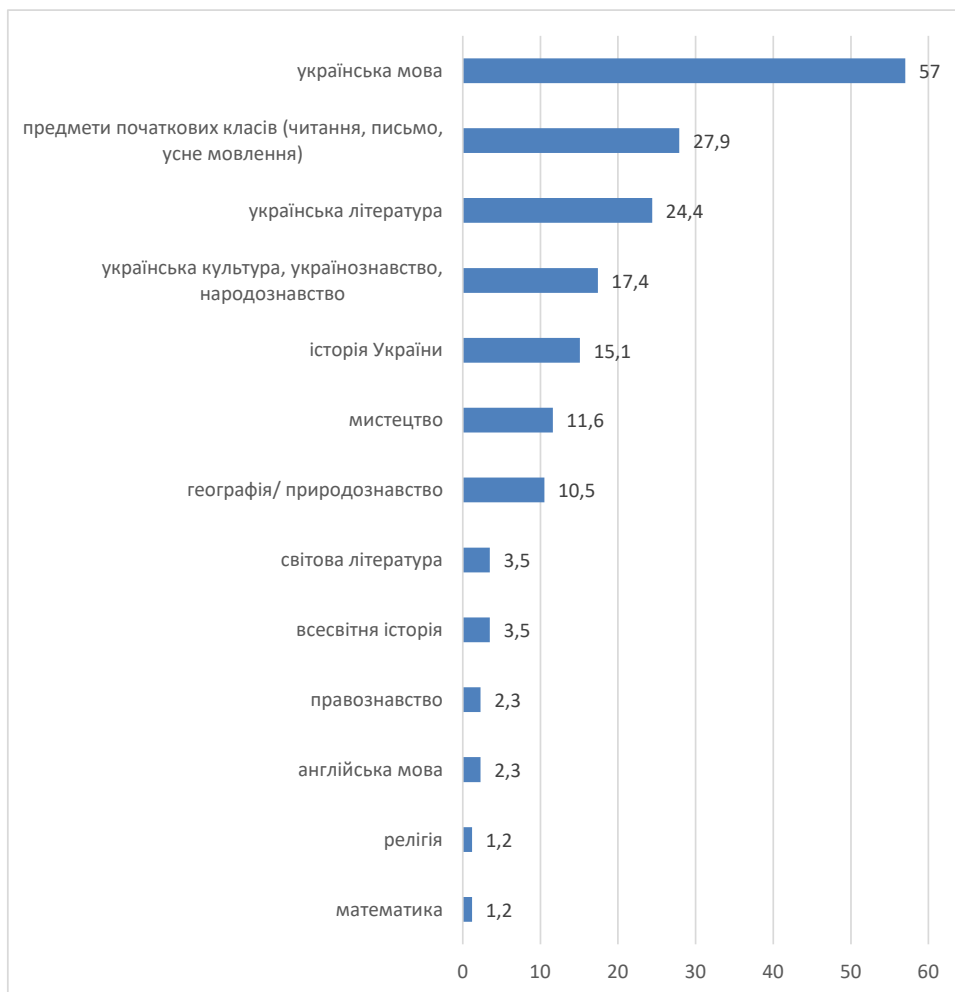

Рис. 6. Предмети, які викладають у школах, %

– Півень? – посипалися запитання.

– Так, – повторив ведмідь Ас, – справжнісінький баран, жива качка і цілком реальний півень. Вони здійснили перший в історії політ на повітряній кулі.

Враз я зрозумів, що дуже сильно хочу стати помічником Аса під час перельоту. Я знав, що коли чогось дуже сильно хочеш, то це – мрія. І ще я багато разів чув, що мрії здійснюються. А якщо ні, то хоча б намалюю свою мрію. Я намалював сто різнокольорових повітряних куль, які летять над морем, а у кошику однієї з них – ми з другом кротиком Омом і Ас.

Коли перші сонячні промені торкнулися галявини, куля була готова до злету. Ом застрибнув до мого наплічника, я запалив вогонь. Полум'я зашуміло.

– Злітаємо!

Куля повільно підіймалася над деревами. Ом висунув носа з наплічника.

– Ну що, ми летимо?

– Летимо! Зверху тільки небо і хмари! Нікого немає вище за нас!

– Поглянь, друже! Ми у жовтій хмарі! А тепер у персиковій! А тепер у молочно-білій! А ось і рожева! [8, с. 15, 43].

Після прочитання тексту обговоріть зі дітьми чи зрозуміли вони його зміст.

Завдання 6. Дайте відповіді на питання:

1. Про що розповів вчитель Ас на уроці?
2. Чи сподобалася учням розповідь вчителя?
3. Що вперше у лісі зробили баран, качка і півень?
4. Про що мріяв енотик?
5. Який вигляд мала мрія енотика Бо на папері?
6. Чи здійснив енотик свою мрію?
7. Що побачили енотик і його друзі в небі?
8. Якого кольору були хмари?

Завдання 7. Оберіть правильний варіант:

1. Однокласники енотика Бо, почувши розповідь вчителя Аса ...
 - а) повідкривали роти;
 - б) запалили вогонь;
 - в) повисовували носи;
 - г) закрили очі.
2. Вперше на повітряній кулі полетіли...
 - а) баран, кріт, півень;
 - б) баран, качка, півень;
 - в) баран, півень, енот;
 - г) качка, півень, енот.
3. Вчитель Ас шукав ... для польоту на повітряній кулі.
 - а) помічника;
 - б) пасажира;
 - в) головного пілота;
 - г) учня.
4. Коли чогось дуже сильно хочеш, то це – ...
 - а) вогонь;
 - б) мрія;
 - в) хмара;
 - г) подія.
5. Кротик Ом ... до наплічника енотика.
 - а) торкнувся;
 - б) полетів;
 - в) застрибнув;
 - г) зашумів.
6. Куля повільно підіймалася над ...

а) хмарами;

б) небом;

в) деревами;

г) лісом.

Одним з основних видів мовленнєвої діяльності, які ми обов'язково повинні розвивати, це говоріння. Для того, щоб зацікавити дітей до говоріння, супроводжуємо його творчим завданням.

Завдання 8. Намалюйте свою мрію та розкажіть, що ви намалювали.

Далі обговоримо кольори та виділені у тексті характеристики предметів.

Завдання 9. Дайте відповіді на питання. Запропонуйте по три варіанти.

Що може бути першим? _____

Що може бути персиковим? _____

Що може бути жовтим? _____

Що може бути різнокольоровим? _____

Що може бути молочно-білим? _____

Що може бути рожевим? _____

Ефективним методом у сучасній методиці викладання української мови як іноземної є мовні ігри, адже вони сприяють «створенню психологічної готовності учня до мовленнєвого спілкування; забезпеченню природної необхідності багаторазового повторення мовного й мовленнєвого матеріалу; тренуванню учнів у виборі необхідного мовленнєвого варіанта, що є підготовкою до спонтанного мовлення» [9, с. 125].

Завдання 10. Зіграйте гру «Кольори». Правила гри: всі учасники стають в коло. Хтось один називає будь-який колір і рахує вголос до трьох. За цей час кожен із гравців має доторкнутися до предмета такого кольору. Той, хто анонсував колір, стежить за тим, хто зробив це останнім, бо саме він казатиме наступний колір.

Для того, щоб максимально наблизити процес навчання до реального життя, моделюємо типові комунікативні ситуації, таким чином даємо можливість учням вправлятися у використанні необхідних етикетних конструкцій та вербалізації релевантних для певної ситуації інтенцій [10, с. 108].

Завдання 11. Розподіліть ролі героїв оповідання і сплануйте політ. Подумайте, що з собою потрібно взяти.

Домашнє завдання. Напишіть твір-розповідь (5 речень) про те, як закінчилася подорож енотика Бо та кротика Ома.

Отже, запропонований проект заняття сприяє засвоєнню та поглибленню мовленнєвих навичок дітей, які навчаються у 4–6 класах в українознавчих суботніх та недільних школах за кордоном.

Цей проект заняття може слугувати зразком для напрацювання фахівцями методичних розробок з української мови як іноземної для дітей шкільного віку.

Література:

1. Лисенко В. Поняття та ознаки закордонних українців. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 9–13.
2. Сидоренко О. Особливості формування лінгводидактичної компетентності вчителів закордонних українських навчальних закладів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 38. С. 399–403.
3. Кравченко Д. Національна ідентичність українців: соціокультурний вимір. *Versus*. 2015. № 1. С. 99–105.

4. Українознавчі школи за кордоном. URL: <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2018/>.
5. Крок до України. URL: <http://krok.miok.lviv.ua/uk/>.
6. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах. Київ, 2010. 328 с.
7. Білаш О., Бедрій Р. Навчання читання в Канаді: потреби західної діаспори в навчальних ресурсах та роль України. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2009. Вип. 4. С. 212–225.
8. Лазуткіна І. Сногик Бо і повітряна куля. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 104 с.
9. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за заг. ред. С. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
10. Швець Г. Ігрові технології в навчанні української мови як іноземної. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Педагогічні науки*. 2016. № 5. С. 106–112.

Trumko O., Rusnak O. Theoretical and methodological basis of teaching Ukrainian as a foreign language to students of Saturday and Sunday schools of Ukrainian studies abroad

Summary. The article deals with some aspects of teaching Ukrainian as a foreign language in Saturday and Sunday schools of Ukrainian studies abroad. It is found that for lack of teaching materials, teachers use textbooks in Ukrainian as a native language or in Ukrainian as a foreign language intend-

ed for an adult audience. In this regard, the article presents a sample of the lesson in Ukrainian as a foreign language for students in grades 4–6 of Saturday and Sunday schools of Ukrainian studies abroad. The lesson is for children who master Ukrainian as a foreign language at levels of A2–B1. In making the lesson plan, the following features of the organization of the educational process in Saturday and Sunday schools of Ukrainian studies abroad are taken into account: the lack of a clear division into classes according to students' age and levels of knowledge of Ukrainian as a foreign language.

The lesson plan consists of the following educational stages: updating basic knowledge and skills, mastering new knowledge, formation of skills and abilities, correction and summarizing. The lesson involves the development of speaking, reading and writing skills. An integrative approach is used: modern Ukrainian literary works for children (an excerpt from the book "Racoon Bo and the balloon" by Iryna Lazutkina) and drawing are involved. During the class, students discuss friendship, talk about their dreams, and study the names of colors in Ukrainian. Language and role games are actively involved in the teaching process. For mastering new material an effective system of exercises is presented. These are tests, questions to the text, synonym selection, clarification of the meaning of unknown words, etc. The linguistic and cultural component of the lesson is provided by riddles about animals.

Key words: Ukrainian as a foreign language, lesson structure, types of speech activity, integrative approach, Saturday and Sunday schools of Ukrainian studies abroad.